

Pavadinimas: „Išgyvenusieji Holokaustą: Mašos Feinštein ir rabino Dovidio Lifšico (Lifshitz) gyvenimo keliai“

Autoriai: Arūnė Vaičiūnaitė Levuškinienė (LT), Jakub Niewinski (PL)

Patarėjas pedagoginiais klausimais: Renata Ozorlic Dominic

Patarėjas istoriniais klausimais: Philippe Boukara

Trukmė: 2 mokyklinės pamokos (90 minučių)

Amžiaus indikacija ir vieta mokymo programoje (tikslinė grupė):

Šalis	Lietuva	Lenkija
Tikslinė grupė / amžiaus indikacija	15–17 m.	14–18 m.
Vieta mokymo programoje	II–IV (10–12 klasės) Istorija, anglų k., etika Rugsėjo 23 d. minėjimas (Lietuvos Žydų genocido aukų atminimo diena) Sausio 27 d. paminėjimas (Tarptautinė Holokausto aukų atminimo diena)	Pagrindinės mokyklos 8-a klasė: etika, istorija, klasės valandėlė, anglų k. Gimnazijos 1–4 klasės: etika, istorija ir dabartiniai laikai, klasės valandėlė Sausio 27 d. paminėjimas (Tarptautinė Holokausto aukų atminimo diena) ir (arba) Balandžio 19 d. paminėjimas (Varšuvos geto sukilimo diena)

Mokymo tikslai (Ko siekiame šiuo mokymu užsiėmimu?):

Pasitelkdami įvairius istorinius šaltinius ir mokymosi bendradarbiaujant modelius, mokiniai įgis naujų žinių ir gilins supratimą apie Žydų gyvenimą Lietuvos ir Lenkijos teritorijose Antrojo pasaulinio karo metu ir po jo. Tyrinėdami dviejų Holokaustą išgyvenusių žmonių, Mašos Feinštein ir Dovidio Lifšico, gyvenimus ir likimus, jie supras, kaip sunku priimti sprendimus kritinėmis ir pavojingomis aplinkybėmis, turint labai mažai laiko apsispręsti arba jo neturint visai. Be to, mokiniai sužinos apie drąsius poelgius žmonių, kurie rizikavo savo gyvybe, kad išgelbėtų kito žmogaus gyvybę ar brangiausią savo tautos paveldą ir tapatybę.

Mokymosi rezultatai (Ką mokiniai sužinos ir ką gebės atlikti dalyvaudami šiame mokymajame užsiėmime?)

Mokiniai gebės:

- apibūdinti antisemitizmo, geto, holokausto sąvokas;
- paaiškinti veiksnius, lėmusius Žydų persekiojimą, trėmimą ir žudymą;
- suvokti, kaip praeities įvykiai veikia individo tapatybę, būsimą ir dabartinį gyvenimą;

- ugdyti(s) empatiją aplinkai;
- suprasti, jog reikia priimti Žmones, turinčius skirtumų.

Pagrindimas:

- **temos pasirinkimo paaiškinimas**

Dviejų Holokaustą išgyvenusių žmonių – Mašos Feinstein ir Dovido Lifšico – gyvenimų istorijos svarbios ir Lietuvos, ir Lenkijos mokytojams, mokiniams bei plačiajai visuomenei. Jų gyvenimo keliai liudija apie žydų patirtus sunkumus ir terorą dėl nacių antisemitinės ideologijos, numatius nacių tikslą - išnaikinti visus Europos žydus, jų bendruomenes ir papročius bei kultūros paveldą. Liudijimai buvo atrinkti siekiant mokinių apmąstymo bei empatijos, besigilinant į asmeninio gyvenimo momentus istorinių įvykių kontekste ir šių istorinių įvykių pasekmes asmenims, bendruomenėms ir tautoms bei gyvenimui po Holokausto.

- **mokinių turimos žinios, reikalingos šiai temai:**

Prieš atliekant šią edukacinę veiklą rekomenduojama klasėje aptarti svarbiausius nacistinės Vokietijos bruožus ir lemiamus II pasaulinio karo įvykius Europos kontekste.

Pagrindinis klausimas. Kaip II pasaulinio karo metu vykdyta antisemitinė politika ir žydų persekiojimas paveikė žmonių gyvenimus ir likimus?

1 pamoka (45 min.)

Pastaba mokytojui. Mokomoji veikla pradedama perskaičius tris trumpas pastraipas, kuriose pateikiamas platesnis istorinis ir socialinis kontekstas Holokaustą išgyvenusių žmonių - Mašos Feinstein ir Dovido Lifšico - asmeninėms gyvenimo istorijoms.

Įvadas – istorinis ir socialinis kontekstas (15 min.)

1933 m. A. Hitlerio vadovaujama Vokietijos nacionalsocialistų (toliau nacistinė) partija perėmė valdžią Vokietijoje. Partijos vadovas žydus laikė blogio, t. y. ligų, socialinės neteisybės, kultūrinio nuosmukio, kapitalizmo ir ypač komunizmo plitimo, šaltiniu. Antisemitizmas, neapykanta žydams tapo vyraujančia Trečiojo Reicho ideologija. Netrukus įvedami prieš žydus nukreipti įstatymai: žydai privalo būti pažymėti Dovydo žvaigžde, atskirti nuo ne žydų tautybės žmonių, negali įgyti profesijos ar studijuoti. Žydų verslus ir turtą perėmė valstybė, vaikams draudžiama lankyti mokyklą, visi šios tautybės asmenys patiria viešą žeminimą ir smurtą.

Prasidėjus II pasauliniam karui, 1939 m. rugsėjo 1 dieną Vokietijai užpuolus Lenkiją, o vėliau ir kitas Europos šalis, prasideda žydų persekiojimas vokiečių okupuotose teritorijose. Pirmiausia jie išskeldinami iš savo būstų ir perkelti į getus – uždarus ir saugomus miestų rajonus, kuriuose atskiriami nuo kitų gyventojų. Didžiausiame Europoje gete Varšuvoje vienu metu 1941 metais buvo įkurdinta per 400 tūkst. žydų. Daugelis getų gyventojų neišgyveno, mirė nuo ligų ir bado.

Lietuvoje nacistinė okupacija prasidėjo 1941 m. birželio 22 d. Gana greitai žydai išsiunčiami į getus, tačiau ilgesnį laikotarpį, t.y. 2–3 metus, veikė tik 3 getai (Vilniaus, Kauno ir Šiaulių). Mažieji getai buvo likviduoti per kelias savaites ar mėnesius. Lietuvos žydai iš mažų miestelių buvo žudomi nuo 1941 m. liepos mėnesio iki 1941 m. gruodžio mėnesio. 1941 m. rugsėjo 6 d. įkuriamas Vilniaus getas, kuriame kalinama apie 40 tūkst. žydų.

Klausimai mokiniams:

1. Kaip naciai elgėsi su žydais ir kodėl?
2. Kodėl žydai buvo perkelti į getus?
3. Kaip galėjo atrodyti gyvenimas getuose?

1 užduotis. Mokinių grupinis darbas (25 min.)

Dvi gyvenimo istorijos: Maša Feinstein ir Dovidas Lifšicas

Pastaba mokytojui. Suskirstykite mokinius darbui nedidelėse grupėse (mokinių skaičius grupėje priklauso nuo mokinių skaičiaus klasėje arba pamokoje). Rekomenduojama, kad kiekvienoje grupėje būtų iki 6 mokinių. Tai reiškia, kad priklausomai nuo mokinių skaičiaus dvi ar trys grupės dirbs su Mašos Feinstein istorija, o kitos dvi ar trys grupės – su Dovidu Lifšico istorija. Kurdami grupes naudosime dvi Mašos nuotraukas (turėti po 6 kiekvienos nuotraukos kopijas) ir dvi Dovidu nuotraukas (turėti po 6 kiekvienos nuotraukos kopijas). Mokiniai, atsitiktinai pasirinkę (arba savo aplankuose radę) atskiras Mašos ar Dovidu nuotraukas, pagal jas suburs nedideles grupes. Šios veiklos metu pradedame dirbti su nuotraukomis – suasmeniname istoriją.

1 priede rasite 4 nuotraukas, kurias naudosite formuodami grupes. Pateikite nuotraukas mokiniams be paaiškinimo, kas jose pavaizduota.

2 ir 3 prieduose rasite nuotraukas kartu su 1 ir 2 tekstais.

Užduotis mokiniams – sukurti pagrindinių įvykių laiko juostą skaitmeniniu (pvz., „Sutori“) arba plakato formatu, kuris vėliau būtų rodomas klasėje, kad visi galėtų šią laiko juostą pamatyti (ir vadovautis 2 pamokoje).

Klausimai mokiniams:

1. Perskaitykite Mašos / Dovidu gyvenimo istoriją ir savo grupėje susitarkite, kokie 5 pagrindiniai įvykiai būtų svarbūs jų gyvenime.
2. Kas turėjo lemiamos reikšmės jiems išsigelbėjant nuo mirties?
3. Kaip karas paveikė Mašos / Dovidu gyvenimus?
4. Kaip apibūdintumėte Mašos / Dovidu tapatumą?
5. Kokią vertę jums turi Mašos / Dovidu likimai?

1 tekstas. Mašos Feinstein gyvenimo istorija

Gyvenimas prieš karą

Maša Feinstein (Fajnsztejn) gimė 1939 m. gruodžio 26 d. Vilniuje, teisininkų šeimoje. Ji buvo pirmasis ir vienintelis Jakubo Abramovičiaus Fainšteino (Abramowicz Fajnsztejn) ir Chanos Nasielewnos Fainšteino (Nasielewna Feinstein) (mergautinė pavardė – Zusmanovič (Zusmanowicz)) vaikas. Jos tėvas gimė Vilniuje 1908 m. vasario 27 d., Vilniaus Stepono Batoro universitete įgijo teisininko išsilavinimą. Šeima gyveno prabangiam turtingų žydų rajone Zavalna (Zawalna) gatvėje 15. Daugiabutis vis dar tebestovi. Ten gyveno ir jos seneliai Abramus Fainšteinas Danielevičius (Danielewicz) ir Ida Fainšteina Šcebsieleva (Szebsielew). Jie turėjo biurą, siūlantį redagavimo ir vertimo paslaugas. Mašos aukle buvo pasamdyta lenkė Stanisława Butkiewicz (Stanisława Butkiewicz).

Nauja tapatybė

1941 m. birželį šeima iškelia į Vilniaus getą. Jos motina dirbo ne geto teritorijoje ir suprasedama laukiantį likimą - mirtį, nuvežė dukrą į sutartą vietą ir perdavė ją auklei. Tai buvo 1941 m. spalį. Auklė suteikė Mašai savo pavardę ir šiek tiek pakeitė jos gimimo datą. Nuo to laiko Maša tapo Marysia Butkiewicz (Butkiewicz), gimusia 1939 m. gegužės 12 d. Vilniuje. Po gyvenimo gete ji sunkiai sirgo. Jos auklei teko įdėti daug pastangų, kad mergaitė pasveiktų. Stanisława su Maša nuolat slapstėsi: iš pradžių pas brolių Vilniuje, vėliau pas pusseserę Nemenčinėje, netoli Vilniaus, kur sulaukė karo pabaigos. Mašos šeima žuvo Paneriuose, netoli Vilniaus.

Po karo

Po karo, 1946 m., Maša su aukle gyvuliniu vagonu, vežusiu karves, arklius, vištas ir šunis, pasitraukė į Lenkiją. Kiekviename vagone šalia gyvulių buvo ir kelios šeimos. Vagonuose važiavo daug žmonių, buvo labai karšta, tvanku, Mašai iš nosies pasipylė kraujas. Buvusieji šalia stengėsi padėti sustabdyti kraujavimą. Atvykusios Stanisława ir Maša paskiriamos į Ungurą, Olštyno srityje. Miestelis buvo visiškai sunaikintas karo, vieninteliai išlikę namai - miesto pakraštyje, atvykėlės ir persikėlė į vieną iš jų. Marija niekada nesusigrąžino savo žydiško vardo Maša ir pavardės Feinstein (Fajnshtein). Auklė ją pakrikštijo ir auklėjo kaip katalikę. Marija 1947 metais pradėjo lankyti mokyklą, buvo mažiausia klasėje. Vis dėlto ji buvo tokia gera mokinė, kad po pirmos klasės ją nuspręsta perkelti įskart į trečią klasę. Mokyti mergaitę buvo džiaugsmas, mokykloje jai sekėsi, patiko. 1957 m. ji išlaikė mokyklos brandos egzaminą ir pradėjo dirbti su buhalterija, šioje srityje darbavosi visą gyvenimą. Už pirmąjį savo atlyginimą ji nupirko auklei spalvingą audinį, sumokėjo už pasiūtą suknelę siuvėjai, o likusią dalį padėjo į bendrą fondą „gyvenimui“.

Sava šeima

1957 m., būdama 19 metų, Maša susituokė katalikų bažnyčioje ir su aukle išvyko į Žaganį, kur gyveno jos vyras. Marija susilaukė trijų vaikų ir keturių anūkių. Stanisława padėjo auginti visus jos vaikus. 1981 m. šeima kartu su aukle persikėlė į Zelioną Gurą, kur kartu nugyveno iki auklės mirties 1990 metais. 1992 m. auklė (po mirties) pagerbta „Pasaulio tautų teisuolio“ medaliu. 2003 m. liepos mėn. mirė Mašos vyras.

Šaltinis: <https://zapispamieci.pl/en/Marija-kowalska/>

2 tekstas: Dovidas Lifšico (Lifshitz) gyvenimo istorija

Istorija, verta filmo scenarijaus, apie išmintį, gyvenimą, drąsą, tragediją, išlikimą ir pavyzdį kitiems

Gyvenimas prieš karą

Dovidas Lifšicas (Lifshitz) gimė 1906 m. Minske Jakovo ir Itelės Lifšicų (Yaakov ir Itel Lifshitz) šeimoje. Jis turėjo keturias seseris, iš kurių trys prieš karą išvyko į Palestiną, ir tris brolius, iš kurių du išvyko į Rusiją.

Dovidas labai anksti buvo pripažintas „illui“ – vaiku vunderkindu judaizmo studijose. Būdamas dvylikos metų, jis jau redagavo Biblijos komentarus. Jo būsimoji žmona Cipa Chava Joselevič (Tzipora Chava Joselevitz) gimė 1906 m. Žasliuose, Lietuvoje. Kai Dovidui sukako 24 metai, Josifas Joselevičius (Yosef Joselevitz), Suvalkų miesto rabinas, paprašė rabino Eliezerio Jehudos Finkelio surasti jaunįkį jo vienturtei dukrai Ciporai Chavai. Tais laikais dvidešimt ketverių metų jaunas vyras tokių metų dar retai tuokdavosi, ypač Myro ješivoje-aukštesniojoje religinių studijų mokykloje, tačiau ješivos vadovas manė, kad Dovidas tiktų Suvalkų rabino dukrai, todėl nedvejodamas jį pasiūlė. Jiedu susituokė 1933 metais (5693 metais pagal žydų kalendorių), vestuvėse dalyvavo daugelis garsiausių to meto Lenkijos rabinų. Praėjus vos dvejiems metams po Dovid vestuvių, mirė Cipos tėvas ir Dovid uošvis ir šis jį pakeitė – tapo Suvalkų rabinu. Oficialiam Dovid paskyrimui į šias pareigas pritarė net ir neabejotinas autoritetas, to meto Lietuvos žydų vadovas rabinas Chaimas Ozeris Grodzenskis. Jis turėjo tokią pat patirtį, kai tapo Vilniaus rabinu: praėjus dvejiems metams po santuokos mirus Ch. O. Grodzinskio uošviui, Vilniaus bendruomenė paprašė jį pakeisti, nors Grodzinskiui tebuvo tik dvidešimt dveji. Kai išgirsdavo pastabą: „Bet jis toks jaunas tokioms aukštomis pareigoms“, Ch. O. Grodzinskis su humoru atreždavo: „Nesijaudinkite, tai tik laikina dėmelė. Su laiku ją įveiksiu“. Dovidas Suvalkų miesto rabinu dirbo nuo 1935 metų. Antrojo pasaulinio karo pradžioje jiedu su Cipa buvo susilaukę dviejų dukterų: penkerių metų Sulamitos (Shulamit) ir septynių mėnesių Avivitos Rašelės (Avivit Rashelt).

Išlikimas nuo 1939 m. iki 1940 m.

1939 m. vokiečiams įžengus į Suvalkus, Dovidas Lifšicas buvo iškvieštas į gestapo būstinę. Atvykęs ten su iškilių bendruomenės narių delegacija, jis manė esant tinkama priminti apie gerus santykius tarp vokiečių kareivių ir Suvalkų žydų per Pirmąjį pasaulinį karą. Už šį mandagų bandymą rabinas gavo antausį nuo gestapo komendanto, kuris iš karto parodė, su kuo jie susidūrė. 1939 m. įsakyta žydams nutraukti košerinį skerdimą, uždaryti sinagogas bei mokyklas. Rabinas ir kiti bendruomenės lyderiai paslėpė miesto Torų ritinius, bijodami konfiskavimo ir jų sunaikinimo. 1939 m. lapkritį įsakyta visiems žydams palikti miestą. Dovidas visokiais būdais stengėsi padėti savo tautiečiams kirsti Lenkijos sieną į Lietuvą, pagalbon pasitelkdamas Lietuvos žydus. Taip apie 3 tūkstančiai Suvalkų žydų užsitikrino laikiną saugų prieglobstį. Daugelis pabėgo į netoli Lenkijos – Lietuvos sienos buvusį Kalvarijos miestelį, likusieji Suvalkų žydai vėliau buvo ištremti iš miesto. 1939 m. lapkritį rabinas Lifšicas, jausdamas pareigą pasilikti Suvalkuose, arkliu kinkytu vežimu išsiuntė žmoną, uošvę ir dukras Lietuvos link. Slapta kertant sieną ir kūdikiui pradėjus verkti, pasieniečiai pradėjo šaudyti. Kryžminėje ugnyje žuvo mažylė Avivita Rašėlė, o moteris sučiupo Lietuvos policija ir grąžino jas vokiečiams į Suvalkus. Vyresnioji duktė Sulamita per sumaištį atsiskyrė nuo motinos bei močiutės ir nežinia kaip atsidūrė Kalvarijoje, kur jau gyveno apie 1000 žydų. Po sulaikymo Cipa grįžo į Suvalkus palaidoti kūdikio, o po kelių dienų paleista ir jos motina.

Bandymas išgelbėti save, kitus ir vertybes

Įsisiūbuojant karo veiksams, 1939 m. rudenį, nacistų režimas ėmė ieškoti Dovid Lifšico, siekdami jį panaudoti kaip įkaitą. Situacijai sudėtingėjant, rabinas su likusiais šeimos nariais pasitraukia į Kalvariją. Dovidas toliau gelbsti Suvalkuose likusius žydus bei į Kalvariją slapta išgabena šešiasdešimt Toros ritinių bei kitų šventų raštų. Iš Kalvarijos Lifšicų šeima išvyko gyventi į Vilijampolę, Kauno

pakraštyje. Sovietams okupavus Lietuvą, šeima ima ieškoti būdų išvykti iš šalies. Dovidas 1940 m. liepos 27 d. iš Nyderlandų konsulato gauna Kiurasao vizą, be to, gauna JAV vizą, nes buvo įtrauktas į Valstybės departamentui pateiktą iškilių rabinų sąrašą, kuris suteikia leidimą imigruoti į Palestiną. Gavęs sovietų išvykimo vizas, Dovidas Lifšicas 1941 m. vasario 5 d. įsigijo bilietus į Vladivostoką. Ilga kelionė prasidėjo iš Maskvos, kur 1941 m. kovo mėn. gauna Japonijos tranzitines vizas, o 1941 m. kovo 21 d. Didžiosios Britanijos konsulate Maskvoje jiems pratęsiama Palestinos viza. Lifšicų šeima siekė gauti reikalingas vizas ir Cipos motinai, kad ji galėtų išvykti iš Kauno ir prisijungti prie jų, tačiau 1941 m. spalį ši buvo nužudyta netoli Kauno. Šeima iškeliavo per Rusiją ir 1941 m. gegužės 15 d. iš Kobės į San Franciską išplaukė laivu „Tatuta Maru“. Vėliau Dovidas ir Cipa susilaukė dar dviejų dukterų – Chajos ir Saros Itel, kurios gimė jau Jungtinėse Amerikos Valstijose. Dovidą tėvai Jakovas ir Itel Lifšicai, jo sesuo Miriam ir brolis Abraomas, jo žmona Lena bei du jų vaikai karo metu buvo deportuoti iš Gardino geto ir nužudyti Treblinkoje 1943 metais. Dauguma Cipos šeimos irgi žuvo Holokausto metu.

Šaltiniai: [Rav Dovid- bio.pdf \(yu.edu\)](#); [Rabbi Lifszyc \(left\) and another man pose in front of a cabinet full of Torah scrolls that were smuggled out of Suwalki. - Collections Search - United States Holocaust Memorial Museum \(ushmm.org\)](#); [Ated Bio.pdf \(yu.edu\)](#); [Rav For Life, Rebbi Forever – Mishpacha Magazine](#)

1 pamokos išvada (5 min.)

Pastaba mokytojui. Mašos Feinstein ir Dovidą Lifšico svarbiausių gyvenimo įvykių laiko juostos, atsakymai į 1 užduoties klausimus ir plakatai, kuriuos sukūrė 4 mokinių grupės, pakabinami klasėje, kad visi galėtų matyti (ir vadovautis 2 pamokoje). Mokiniai turi 5 minutes susipažinti su tuo, ką nuveikė kitos grupės, arba, jei pamoka vyksta internetu, įvykių laiko juosta ir mokinių atsakymai pateikiami skaitmeniniu formatu ir naudojami antros pamokos metu.

2 pamoka (45 min.)

Pastaba mokytojui. Mokiniai toliau dirba savo grupėse. Išdalinkite jiems papildomą medžiagą atsižvelgdami į asmenį, kurį jie pasirinko darbui. Jiems atiteks du Dovidio ir Mašos pokario istorijos fragmentai ir dabartinės nuotraukos. Naudokite **4 priede** pateiktas Mašos **nuotraukas** ir **5 priede** pateiktas Dovidio **nuotraukas**.

2 užduotis. Mokinių grupinis darbas (15 min.)

Klausimai mokiniams:

1. Kaip atrodė Dovidio ir Mašos gyvenimas po karo?
2. Kuri teksto dalis jums paliko didžiausią įspūdį ir kodėl? Kuri nuotraukos dalis, jūsų nuomone, yra svarbiausia ir kodėl?
3. Kas jiems svarbu?
4. Kokią žinutę siunčia Mašos ir Dovidio istorijos?

3 tekstas. Maša Feinstein: po šešiasdešimt penkių metų ir dabar [pasakojimo dalis ir nuotraukos]

I dalis

Tai, kas įvyko 2006 metais, galima laikyti atsitiktinumu, Apvaizdos ranka ar tiesiog stebuklu. 2006 m. birželį užsiregistravau kelionei į Izraelį, kuri turėjo vykti nuo 2006 m. spalio 27 d. iki lapkričio 7 d. Kelionės išvakarėse sulaukiau telefono skambučio.

Mergina iš Varšuvos, prisistačiusi Mariana Hošovska (Hoszowska), manęs paklausė:

– Ar kalbu su Marija Kovalska (Kowalska)?

– Taip.

– Ar Jūs esate Maša Feinstein (Fajnsztejn)?

– Taip.

– Ar ieškojote savo šeimos narių internete?

– Ne, nes visa mano šeima, atsidūrusi gete, Žuvo Panerių kaime, netoli Vilniaus. Ieškau tik žmonių, kurie pažinojo mano tėvus ir galėtų ką nors apie juos papasakoti.

– Tai Jūs nenorite ieškoti savo šeimos? – mergina atrodė nusivylusi.

– Kad neturiu ko ieškoti, jų visų nebėra.

– Na, galiu pasakyti, kad turite tetą. Ji gyvena Haifoje.

Buvau priblokšta. Palyginome visus duomenis ir padarėme išvadą, kad Dina Feinstein Šulovič (Fajnsztejn Szulowicz) yra mano teta. Ji buvo pateikusi Jad Vašeme dokumentus, kuriuose aprašoma, kada ir kaip Žuvo mūsų šeimos nariai.

– Ar greitai metu ketinate apsilankyti Varšuvoje? – paklausė Mariana.

– Kodėl klausiate? Rytoj būsiu Varšuvoje, nes vykstu į Izraelį!

– Puiku, susitikime centrinėje stotyje. Pateiksiu daugiau informacijos apie Jūsų tetą.

Kitą dieną susitikome Varšuvoje. Paaiškėjo, kad mano teta mirusi, bet ji turėjo dukterį. Tuo metu apie ją nieko nežinojome. Daviau Marianai savo sūnaus interneto svetainės Lenkijoje adresą.

II dalis

Mano kelionė įpusėjusi. Keliaujame po Izraelio miestus. Draugas paskolino mobilųjį telefoną, į kurį gaunu Žinutes, kad rasta tetos dukra ir anūkas. Jis yra IT specialistas ir nori palaikyti ryšį su mano šeima Lenkijoje. Jo vardas Ohad Izrael. Mes prie Negyvosios jūros. Vėlus vakaras. Atsiliepiu į moters iš Izraelio, kuri atkuria šeimų ryšius, skambutį. Ji kalba angliškai. Mano draugas verčia, kad jie rado mano dėdę, gyvenantį netoli Tel Avivo, ir mano tetą, gyvenančią Haifoje, ir jie abu nori su manimi dabar pasikalbėti. Žinoma, jie kalba lenkiškai.

Skambina mano dėdė.

– Ar kalbu su Marija Kovalska?

– Taip, su ja.

– Ar jūs Maša Feinstein?

– Taip.

– Sveika, mieloji Mašeńka, čia Danielis Feinstein.

Abu verkiame. Nepamenu, apie ką kalbėjomės. Mano dėdė norėjo man vienu sakiniu papasakoti, kas atsitiko per šešiasdešimt penkerius metus, o aš jo klausinėjau apie šešiasdešimt penkerius gyvenimo atskirtyje metus. Paskutinį kartą dėdė mane matė gete. Man tada buvo du metukai. Kitą dieną jis atvyko prie Negyvosios jūros. Viešbutyje jam pasakė, kad aš išėjau į paplūdimį ir grįšiu vakare. Mano dėdė nelaukdamas išėjo į pakrantę, ieškodamas turistų grupės iš Lenkijos.

– Maša Kovalska, ar čia tu ? – jis klausė.

Jis mane rado. Atėjo su dukra. Kai pasisveikinome, jaučiausi tarytum rūke. Man riedėjo ašaros, bet tai - džiaugsmo ašaros. Kalbėjome iki vakaro. Turėjau iškeliauti namo po dviejų dienų.

Dieną prieš išvykstant dėdė surengė šeimos susitikimą Tel Avivo viešbutyje. Jame dalyvavo mano teta Lėja (Lea), jos dukra, mano dėdė su sūnumi ir dukromis, jo žentai, tetos Dinos anūkas (savo šeimą sukietęs iš viso Izraelio) su žmona ir vaiku – iš viso apie trisdešimt žmonių. Per vieną akimirką tapau žmogumi, turinčiu didelę šeimą. Visą gyvenimą po karo jų neturėjau. Nevartojau žodžių: mama, tėtė, dėdė, teta. Ir dabar aš turiu šeimą. Susigrąžinau nuostabią didelę šeimą. Mano džiaugsmas neįsivaizduojamas... Visi kelionės dalyviai mane palaikė ir man padėjo.

Grįžau namo. Paskambino teta ir dėdė ir pakvietė pas juos pasisvečiuoti. Yra apie ką pasikalbėti po šešiasdešimt penkerių nesimatymo metų.

Žurnalistas, imantis interviu, pastebi, kad jos namuose lentynoje stovi du svarbūs objektai: kryžius ir menora. Jos anūkės grįžo prie žydiškos Feinstein pavardės. Proanūkė pavadinta Hana (Hannah) kaip ir Mašos mama, o anūkas Danielis tokį vardą gavo savo dėdės garbei.

Paremta: <https://zapispamieci.pl/en/Marija-kowalska/>

Pastaba mokytojui. Vietos psichogeografija: jei pamokos vyksta gyvai, sustatykite kėdes ratu, o jei internetu – naudokite virtualų suskirstymą ratu (pvz., <https://wheeldecide.com/>). Toks erdvės išdėstymas siunčia žinią, kad visi esame lygūs, skiriame dėmesį tarpasmeniniams santykiams, kuriuos galima dar labiau sustiprinti, pavyzdžiui, akių kontaktu. Tradicinis mokinių stalų išdėstymas klasėje nėra palankus mokytis ar kūrybiškumui ugdyti. Internetinių pamokų metu paprašykite mokinių įjungti kameras (bent jau kai jie prisistato ir kalba užsiėmimų metu).

Darbo formos: gyvai ir (arba) internetu, grupinis arba individualus darbas, užduotys nedidelėse grupėse / kambariuose.

Apmąstymų ratas. Ši užduotis atlieka dvigubą funkciją – ji skirta apibendrinti pamokas ir sustiprinti perfrazavimo gebėjimus, kurie palengvina bendravimą. Apmąstymų rate bus užduotas pagrindinis klausimas: **„Kaip žydų persekiojimas Antrojo pasaulinio karo metu paveikė žmonių gyvenimus ir likimus?“** Prieš dalindamasis savo idėjomis, kiekvienas rate esantis mokinys apibendrina tai, ką pasakė prieš tai kalbėjęs mokinys. Mokinys, kurio žodžiai perfrazuojami, gali patikslinti arba pakartoti tas dalis, kurios, jo manymu, nebuvo iki galo suprastos. Papildomas šio pratimo elementas - sustiprinti kiekvieno poreikį būti išgirstam.

Išvada ir vertinimas (10 min.)

Pastaba mokytojui. Dinaminis dialogas / dialogas vaikstant (pamokos gyvai / praktiniai užsiėmimai). Suformuokite ratą. Šiuo atveju mokiniai turi stovėti. Pasakykite mokiniams, kad dabar norėsite išgirsti jų atsiliepimus apie tai, ką kartu nuveikėte. Paprašykite grupės pateikti savo minčių ir apmąstymų. Kaip jie jaučiasi šiuo momentu, kai šios pamokos / praktiniai užsiėmimai artėja prie pabaigos? Neklauskite, ką dalyviai šiandien išmoko. Visi gali pradėti diskusiją žengdami į priekį (taip išeidami iš rato) ir pasidalindami savo nuomone / teiginiu atsakydami į moderatoriaus užduotą klausimą. Kiti mokiniai parodo, kad sutinka su šiuo teiginiu prieidami arčiau kalbėtojo, arba parodydami, kad nesutinka, atsitraukia nuo kalbėtojo.

Klausimai mokiniams:

1. Ko istorija mus moko?
2. Kaip praeitis mus veikia šiandien?
3. Kiek tapatybių galime turėti?
4. Kaip svarbu gerumas karo metu?

1 priedas. Nuotraukos 1 užduoties grupei suformuoti (dvi Mašos nuotraukos ir dvi Dovidio nuotraukos)

1 nuotrauka. Maša Butkievič (Marija Butkiewicz) po Antrojo pasaulinio karo

2 nuotrauka. Maša / Marija ir jos auklė Marija Butkievič (Butkiewicz) po Antrojo pasaulinio karo

3 nuotrauka. Rabinas Dovidas Lifšicas (Lifshitz) Suvalkuose

4 nuotrauka. Rabinas Dovidas Lifšicas (Lifshitz) Suvalkuose su tėvu Jakovu (Yaakov Arie) ir motina Etele (Etel Ita) Lifšicaus (Lifshitz)

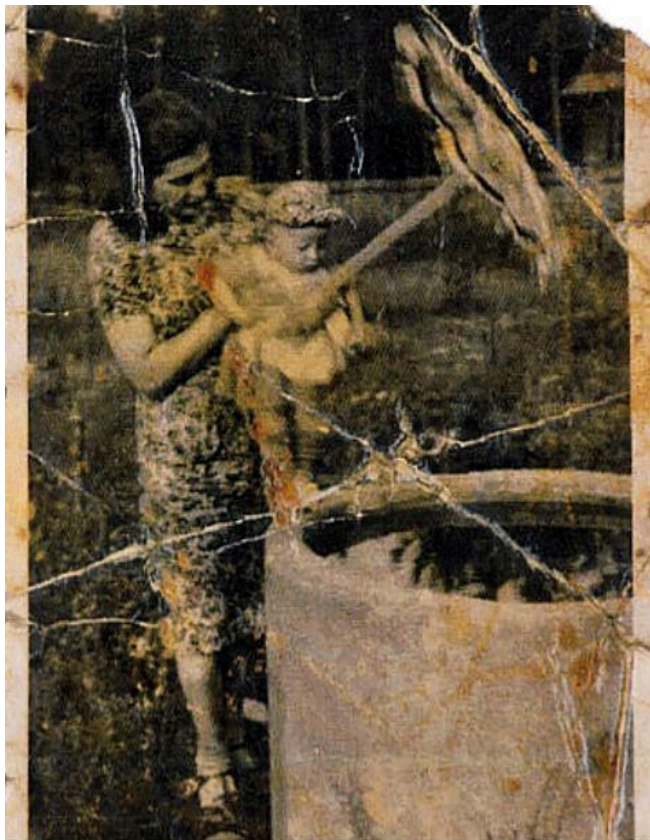
2 priedas. Prie 1 teksto pridėtos nuotraukos – Mašos / Marijos Feinstein gyvenimo istorija – Marijos šeima prieš Antrąjį pasaulinį karą

5 nuotrauka. Mašos tėvai

6 nuotrauka. Mašos motina – Hana (Hannah)

7 nuotrauka. Maša su motina prieš Antrąjį pasaulinį karą

3 priedas. Prie 2 teksto pridėtos nuotraukos – Dovidio Lifšico gyvenimo istorija

8 nuotrauka. Rabinas Lifšicas (kairėje) ir dar vienas vyras pozuoja priešais spintą, pilną Toros ritinių, kurie buvo slapta išgabenti iš Suvalkų.

9 nuotrauka. Sinagoga Kalvarijoje prieš Antrąjį pasaulinį karą

4 priedas. Prie 3 teksto pridėtos nuotraukos – Maša Feinstein: po šešiasdešimt penkerių metų ir dabar

Nuotraukos paimtos iš Monikos Odrobinskos knygos „Karo vaikai. Išgyvenusieji lenkų vaikai. Tikros istorijos“ (*Dzieci wojny. Mali Polacy, którzy ocaleli*, Kraków 2022) ir Marijos Kovalskos (Marija Kowalska) asmeninės kolekcijos.

10 nuotrauka. Marija Kovalska / Maša Feinstein

11 nuotrauka. Maša / Marija Kovalska ir jos šeima iš Izraelio (Tel Avivas, 2008 m.)

12 nuotrauka. Marija Kovalska / Maša ir jos anūkė Jolanta Zeliona Guroje

13 nuotrauka. Maša / Marija Vilniuje, 2008 m.

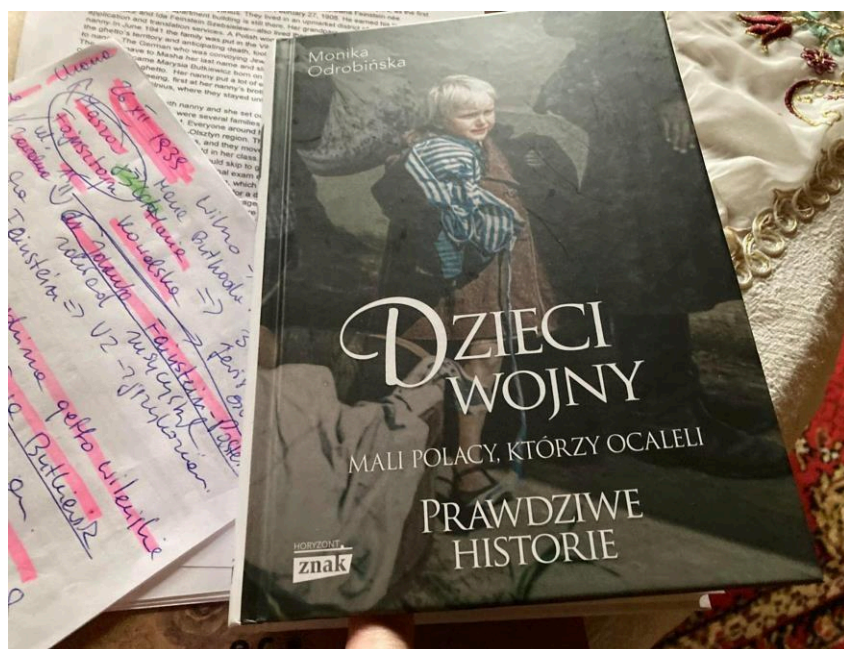

14 nuotrauka: Maša / Marija Paneriuose, 2008 m.

Nuotraukos, darytos Zelionoje Guroje, 2022 m. lapkričio 24 d.

15 nuotrauka: Jokūbas Nievinskis (Jakub Niewinski), mokomojo užsiėmimo bendraautoris, su Marija jos namuose

16 nuotrauka. Nuotraukoje knyga „Karo vaikai. Išgyvenę lenkų vaikai. Tikros istorijos“, išleista 2022 metais

17 nuotrauka. Laikraščio straipsnis „Mano vardas Maša. Maša Feinstein (Fajnsztajn)“, publikuotas 2015 metais

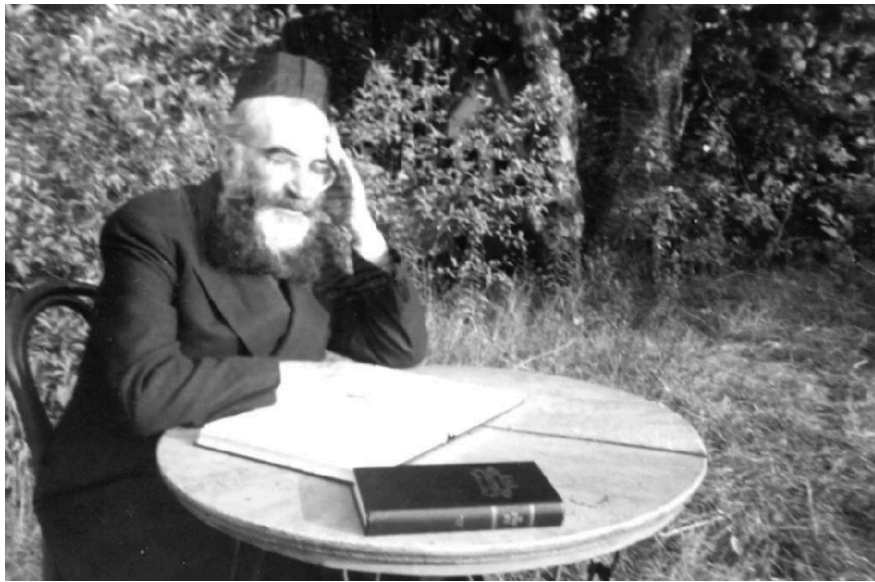

18 nuotrauka. Maša su vieninteliu tėvų prisiminimu – lėkšte, iš kurios prieš Holokaustą valgė jos tėvai, šeima

5 priedas: Prie 4 teksto pridėtos nuotraukos – Rabinas Dovidas Lifšicas. Jo gyvenimas Jungtinėse Amerikos Valstijoje

19 nuotrauka. Dovidas Lifšicas (Lifshitz) (1906–1993 m.) Ješivos universitete Vašingtono (Washington Heights) rajone. Masmidas, 1979 m. (kolektyvinis darbas)

20 nuotrauka. Dovidas Lifšicas Vašingtone

21 nuotrauka. Nuotraukoje 1. Rav. Dovidas Lifšicas, Suvalkų rabinas 2. Rav. Mošė Šackė (Moshe Shatzkes), Lomžos rabinas 3. Rav. Josefas Dovas Soloveičikas (Yosef Dov Soloveitchik), **R"Y RIETS**, 4. Rav. Chaimas Heleris (Chaim Heller), R"Y RIETS, 5. Rav. dr. Šmulė Belkinas (Shmuel Belkin), Ješivos universiteto prezidentas

22 nuotrauka. Dovidas Lifšicas su studentais

23 nuotrauka. Dovidas Lifšicas Ješivos universitete

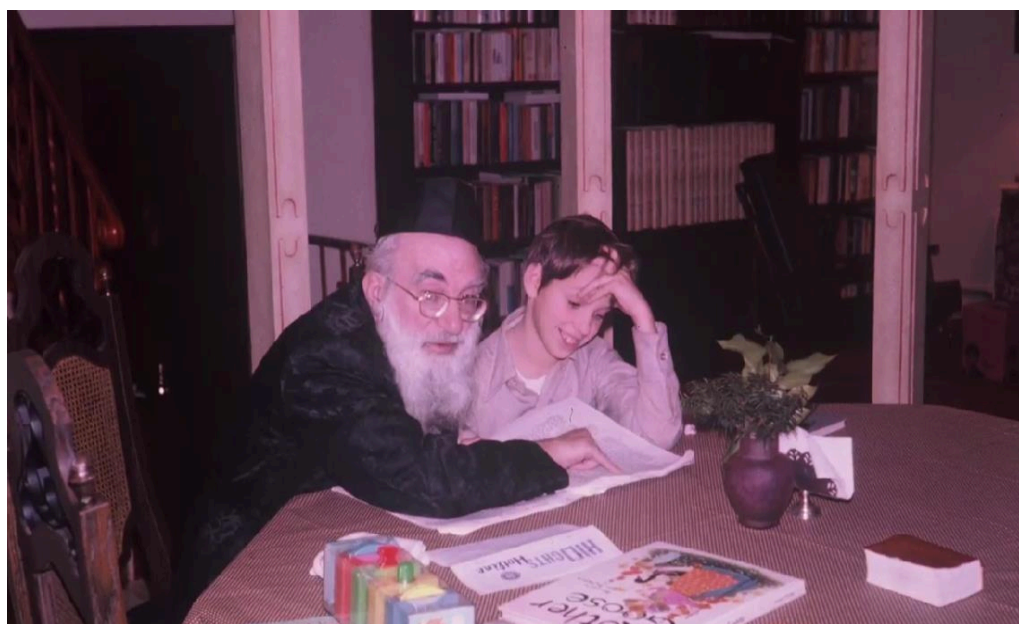
24 nuotrauka. Dovidas Lifšicas su studentais

25 nuotrauka. Rabino Lifšico šeima

26 nuotrauka. Rabinas Lifšicas su anūku

27 nuotrauka. Rabinas Lifšicas su anūku

28 nuotrauka. Dovidas Lifšicas su žmona

29 nuotrauka. Toros ritinio liekanos iš Kalvarijos sinagogos. Gali būti iš Suvalkų

Bibliografija

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/oral-history/dorotka-dora-goldstein-roth-describes-conditions-in-the-vilna-ghetto>

<https://zapispamieci.pl/en/Marija-kowalska/>

<https://plus.gazetalubuska.pl/sztafeta-pokolen-czyli-historia-w-sercach-ukryta/ar/9909197>

Monika Odrobinska, *Dzieci wojny. Mali Polacy, którzy ocaleli*, Kraków 2022.

Rav Dovid- [bio.pdf \(yu.edu\)](#);

Rabbi Lifszyc (left) and another man pose in front of a cabinet full of Torah scrolls that were smuggled out of Suwalki. - Collections Search - United States Holocaust Memorial Museum ([ushmm.org](https://www.ushmm.org));

Ated Bio.[pdf \(yu.edu\)](#);

av For Life, Rabbi Forever – Mishpacha Magazine

(1154) Rav David Lifshitz Reading Portions of the Pesach Haggadah - YouTube

Rabbi Dovid Lifshitz, 86, Scholar Of Talmud at Yeshiva University - The New York Times ([nytimes.com](https://www.nytimes.com))

Masmid, 1979 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive

Rav For Life, Rabbi Forever – Mishpacha Magazine

[\(1\) Facebook](#)

[Rabbi Dovid Lifshitz | Flickr](#)

[Rav Dovid- bio.pdf \(yu.edu\)](#);

[Rabbi Lifszyc \(left\) and another man pose in front of a cabinet full of Torah scrolls that were smuggled out of Suwalki. - Collections Search - United States Holocaust Memorial Museum \(ushmm.org\)](#);

[Ated Bio.pdf \(yu.edu\)](#); [Rav For Life, Rabbi Forever – Mishpacha Magazine](#)

[Central DB of Shoah Victims' Names \(yadvashem.org\)](#)

[Photo Details \(yadvashem.org\)](#)

[Central DB of Shoah Victims' Names - Record Details \(yadvashem.org\)](#)

[Photo Details \(yadvashem.org\)](#)

[Central DB of Shoah Victims' Names - Record Details \(yadvashem.org\)](#)